

Звєкова В.К.
*Ізмаїльський державний
гуманітарний університет*

КУЛЬТУРНЕ ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ ЯК ФАКТОР ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

У статті досліджено проблему здоров'язберігаючого дозвілля дітей. Розглянуто основні рішення цієї проблеми. Виявлено цінності, які формуються в здоров'язберігаючій діяльності.

Ключові слова: *здоров'язберігаюче дозвілля школярів, готовність студентів до організації здоров'язберігаючого дозвілля школярів, дозвілля, здоров'язбереження, культура.*

Постановка проблеми

Сфера вільного часу й дозвілля завжди були об'єктом наукового інтересу. Дослідники розглядають культурне дозвілля в різних аспектах — філософському, соціологічному, психологічному, педагогічному.

Проблема формування готовності студентів до організації здоров'язберігаючого дозвілля школярів є актуальною у зв'язку з необхідністю пропаганди здорового способу життя у суспільстві, активізації розвитку у молоді культури здоров'язбереження, підвищення ефективності підготовки педагогічних кадрів до розробки й впровадження стратегій оптимізації дозвілля дітей, саме тому розв'язання проблем культурного дозвілля школярів набуває державного значення.

Виклад основного матеріалу

Серед провідних пріоритетів освітньої сфери одним з найбільш значущих є виховання формування ціннісного відношення до здорового способу життя під час дозвіллевої діяльності школярів. Системний синтез наукових позицій В.Бесєдіної, М.Каплан, Ю.Стрельцова, Б.Титова дає змогу нам стверджувати, що дозвілля — це вид діяльності, який надає можливість людині цілеспрямовано самоформувати й самовиявляти власну сутність, суб'єктну істотність, унікальність на благо особистісного й суспільного благополуччя. Основними компонентами дозвілля школярів доцільно розглядати мотиви, прагнення, знання та вміння, що забезпечують всебічний, поступовий, цілеспрямований розвиток особистості дитини, формування у неї системи гуманістичних цінностей, оволодіння нею навичками доцільного, ефективного, наповненого життєвим смислом активного відпочинку.

Аналіз наукових позицій (Л.Соколенко, Т.Титаренко, Є.Чернишова, В.Шкуркіна) свідчить, що під сутністю здоров'язбереження доцільно розуміти таку діяльність дітей та молоді, яка спрямована на розвиток їхніх духовно-моральних якостей, зміцнення здоров'я, усвідомлення важливості занять спортом. Принципового значення набуває виховання у дітей і молоді цінностей здорового образу життя, ідеалу здорової людини, котра спроможна до реалізації своєї сутності, формування норм високої моральної поведінки, невід'ємною частиною якої є збереження свого життя та життя інших людей, переконань у шкідливості негативних звичок. Важливим є оволодіння школярами всією системою знань про здоровий спосіб життя та засобів його досягнення. Значущим видається також фізичне загартування дітей, виховання сили волі та позитивного ставлення до фізичної культури й спорту. На основі означеного вище маємо змогу виокремити такі компоненти здоров'язберігаючого дозвілля школярів: духовно-ціннісний, когнітивний, фізичний.

Одним із засновників теорії про активне дозвілля був І.Сеченов, котрий доводив, що найефективнішим відпочинком є не повний спокій стомлених м'язів, а відпочинок, пов'язаний з діяльністю інших, не стомлених м'язів. Активне дозвілля й відпочинок стимулюють рухову функцію організму, обмін речовин, нервову систему. Оптимізація дозвілля дозволяє зберегти працездатність особистості, її гармонійний розвиток, збереження її здоров'я.

Як відомо [186; 188; 189], під дозвіллям дітей розуміють вільний від занять час, що використовується для читання, занять мистецтвом та технікою, ігор, прогулянок, спорту, — всіма видами корисної діяльності відповідно до інтересів школярів.

Аналіз наукового фонду (І.Бестужев-Лада, В.Дімов, Г.Євтєєва, О.Молчан, Н.Яременко) свідчить, що існує декілька позицій щодо психолого-педагогічної сутності феномена «дозвілля». Так, ряд науковців (І.Бестужев-Лада, В.Дімов, В.Піча) вважають, що дозвілля є спрямованим на пасивний відпочинок, рекреацію, споживання культури, розваг. У дозвіллевій діяльності особистість вдосконалює себе, розвиває свої творчі здібності, продукує матеріальні й духовні цінності.

Доцільність підтримки емоційного здоров'я, переборення особистих недоліків, формування характеру в ході дозвіллевої діяльності підкреслюється в наукових працях Н.Яременко. Ми цілком згодні з позицією, відповідно до якої дозвілля сприяє актуалізації всього найкращого потенціалу особистості.

На суб'єктно-особистісному характері розгортання культурно-дозвіллевої діяльності наголошував Ю.Стрельцов, який стверджує, що ритм і темп дозвілля цілком залежать від спрямованості й прагнень особистості. У дозвіллевих заняттях виявляється самостійність, весь спектр позитивних емоцій, бажання самовтілюватися у вільній аматорській діяльності. Видами культурно-

дозвіллевої діяльності є навчально-пізнавальна, ціннісно-орієнтована, культуротворча, пропагандистсько-організаторська. Ю.Стрельцов виокремлює два напрями функцій ціннісно-орієнтованої культурно-дозвіллевої діяльності: перший — засвоєння певних цінностей, другий — вироблення власних оцінок, поглядів та позицій. Функцією культурно-творчої діяльності, що відбивається в мистецтві, технічній творчості, рукоділлі, є розвиток естетичного світогляду особистості. Значна роль у культурно-дозвіллевій діяльності відводиться Ю.Стрельцовим аматорському виконавству. Поряд з аматорським виконавством пріоритет у забезпеченні ефективності дозвіллевої діяльності належить й авторській самодіяльності, яка має на меті створення нових художніх смислів. Естетична активність на дозвіллі проявляється також і в художньо-критичній діяльності, у процесі якої особистість визначає ідейно-естетичне наповнення творів мистецтва. Системоутворювальним компонентом культурно-дозвіллевої діяльності, на думку Ю.Стрельцова, є дозвіллеве спілкування, оскільки воно дозволяє забезпечити результативну взаємодію людей з метою розвитку й саморозвитку. Науковцем виокремлюються два типи спілкування: соціально орієнтоване й особистісно орієнтоване, де перше реалізується у великій групі (колективі, суспільстві), друге — передбачає встановлення контакту «вільного» (не пов'язаного з будь-якою діяльністю) або «дійового» (у ході практично-предметної діяльності). Ю.Стрельцов підкреслює, що дозвіллеве спілкування сприяє свідомому використанню особистістю спільної культурної діяльності для самовдосконалення. Метою дозвіллевих занять є задоволення потреб у знаннях, отримання естетичної насолоди, забезпечення відпочинку, самореалізація особистості в творчості.

Цілком слушною, на наш погляд, є позиція В.Бесєдіної, котра розглядає дозвілля як таку діяльність у вільний час (відпочинок, творчість, спілкування, самовиховання), що сприяє реалізації та розвитку культурних потреб людини.

Цієї думки дотримується й Б.Титов, який вбачає особливість дозвілля у допомозі людині реалізувати все найкраще, що закладене в ній. Доречною є думка Б.Титова про те, що дозвілля є підґрунтям для розвитку фундаментальних людських потреб, засобом підтримки емоційного здоров'я, переборення недоліків, формування характеру й сили волі, попередження розумової відсталості, реабілітації розумово хворих. Дозвілля сприяє інтелектуальному й фізичному розвитку людини. Б.Титов окреслює діалектичний взаємозв'язок дозвіллевої діяльності й особистості: дозвілля не можна відокремлювати від особистості та від суспільства, в якому воно розвивається. Принципово важливим, на наш погляд, є визначення ролі організації дозвілля: науковець наголошує, що впровадження дозвіллевої діяльності за своїм впливом на особистість перевищує роль звично проведеного вільного часу, оскільки організація дозвілля є крупномасштабною соціальною акцією, що має на меті різно-

бічний розвиток особистості. Науковець визначає сутність дозвілля як часу для відпочинку, самоактуалізації, включення в експеримент, розваги, отримання задоволення та відновлення. Системними характеристиками дозвіллевої діяльності, з позиції Б.Титова, є такі: єдність її фізіологічних, психологічних і соціальних аспектів; добровільність у виборі роду занять та ступеня виявлення активності; нерегламентованість творчої діяльності; розвиток особистості; формування її ціннісних орієнтацій, позитивної «Я-концепції», соціально значущих потреб, норм поведінки у суспільстві; активізація самовиховних процесів; сприяння самовираженню особистості через вільно обрані дії; формування потреби у свободі та незалежності; стимуляція творчої ініціативи; розкриття природних талантів; засвоєння корисних для життя вмінь і навичок; задоволення культурних потреб людини. Автор наголошує, що дозвіллева діяльність, для якої є притаманними означені вище характеристики, контрастує з повним відпочинком.

Отже, дозвілля розглядається як активна, усвідомлювана, особистісно контрольована діяльність, що сприяє актуалізації ресурсів людини в обраному нею темпі.

Висновки

Вважаємо, що проблема культурного дозвілля школярів є важливим аспектом підготовки майбутніх учителів до організації здорового способу життя.

У зв'язку з цим, слід звернути увагу на необхідність модернізації, удосконалення змісту, форм і видів дозвіллевої діяльності (в тому числі на основі врахування зарубіжного досвіду), визначення пріоритетних напрямів та принципів виховної політики для задоволення й розвитку культурно-дозвіллевих потреб і запитів різних вікових груп дітей та молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антология педагогической мысли России второй половины XIX — начала XX в. / сост. П.А.Лебедев. — М.: Педагогика, 1990. — 608 с.
2. Бабанский Ю.К. Интенсификация процесса обучения / Ю.К.Бабанский. — М.: Знание, 1987. — 72 с.
3. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта: соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти / Г.О.Балл // АПН України, Інститут психології ім. Г.С.Костюка та ін. — Рівне: Ліста – М, 2003. — 128 с.
4. Блонский П.П. Психология младшего школьника / П.П.Блонский; под. ред. А.И.Липкина, Т.Д.Марцинковской. — М.: Институт практической психологии, 1997. — 575 с.

5. Герд А.Я. Избранные педагогические труды / А.Я.Герд; под ред. Б.Е.Райкова. — М.: АПН РСФСР. — 206 с.

6. Гончаренко С. Педагогічний процес з погляду «філософії XXI століття» / С.Гончаренко // Шлях освіти. — 2005. — № 1. — С. 2-7.

7. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С.Ю.Ніколаєва. — К.: Ленвіт, 2003. — 273 с.

В статье исследована проблема здоровьесберегающего отдыха детей. Рассмотрены основные решения этой проблемы. Выявлены ценности, которые формируются в процессе здоровьесберегающей деятельности.

Ключевые слова: здоровьесберегающий досуг школьников, готовность студентов к организации здоровьесберегающего досуга школьников, досуг, здоровьесбережение, культура.

The article investigates the problem of optimization of health service leisure of children. The basis methodological reference points of resolution of this problem are considered. Values which are formed in health service leisure are exposed.

Key words: health – caring leisure time of schoolchildren, students' preparedness for organization of health – caring leisure time of schoolchildren, leisure, health – care, culture.